

Daina Gavare

LU 75. konference:

Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija

LU 75. konferences Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcijas sēde Kalpaka bulv. 4

Šogad Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcijas sēde notika 2017. gada 23. martā Latvijas Universitātes (LU) Humanitāro un sociālo zinātņu centra konferenču zālē Kalpaka bulvārī 4 un to organizēja LU Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa sadarbībā ar LU Bibliotēku.

Sekcijas sēdes programmā (<http://www.szf.lu.lv/index.php?id=43671>) tika iekļauti vairāki starpdisciplināri referāti, tādējādi ievērojami paplašinot ikgadējos konferences tematus.

Ar veikto pētījumu rezultātiem, saistošiem referātiem un prezentācijām konferences dalībniekus iepazīstināja

LU Sociālo zinātņu fakultātes (SZF) Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas mācību spēki, LU Sociālo un politisko pētījumu institūta pārstāvji un studenti, LU Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieki, bijušais LU rektors (2007–2015), Fizikas un matemātikas katedras vadītājs profesors Mārcis Auziņš, LU Bibliotēkas (LUB) un LU Akadēmiskās bibliotēkas speciālisti. Konferences sekcijas sēdes apmeklētāju skaits bija pārsteidzoši liels.

Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija tika organizēta divās apakšsekcijās, kuras vadīja SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas vadītāja *Dr. philol. Daina Pakalna*, SZF Informācijas un bibliotēku studiju

LU SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas vadītāja *Dr. philol. Daina Pakalna*

LU SZF asociētā profesore **Baiba Holma**

nodaļas asociētā profesore Baiba Holma un LU Bibliotēkas direktores vietniece Mārīte Saviča. Konferences laikā tika nolasīti 16 referāti un ziņojumi.

Sekcijas pirmās apakšsekcijas “Dzīves meistarība un informācijpratība” programmā iekļauti vairāki referāti par pēdējos 3–4 gados veikto pētījumu “Pārskats par tautas attīstību 2015/2016: Dzīves meistarība un informācijpratība”, kura mērķis bija noskaidrot, kādas ir Latvijas iedzīvotāju informācijas ieguves un izmantošanas prasmes visdažādākajās dzīves jomās. Asoc. prof. B. Holmas priekšlasījumā “**Dzīves kvalitāte, meistarība un informācijpratība**” pārskata veidā minēti šādi pratību aspekti: informācijpratība (kā atrast kvalitatīvu informāciju, to novērtēt un efektīvi izmantot), tās nozīme dzīves kvalitātes un meistarības uzlabošanā un dzīves problēmu risināšanā; veselībratība (veselības uzturēšana un saglabāšana); finanšpratība (finanšu līdzekļu pārvaldīšana); ģimenes dzīve jeb ģimēņpratība (ģimenes dzīves organizēšana); politikpratība (valsts un pašvaldības pakalpojumu izmantošana, līdzdalība vietējās pašpārvaldes darbā); kultūrpratība (brīvā laika pavadīšanas iespējas un to izmantošana) un medijpratība.

B. Holma minēja arī Tampere Universitātes prof. Dr. soc. sc. R. Savolainena (*Reijo Savolainen*) jēdziena “dzīves meistarība” (angl. *mastery of life*) skaidrojumu, ar to apzīmējot zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas savu problēmu risināšanai jēgpilnā kārtībā. Dzīves kvalitāti veido apmierinātība ar dzīvi kopumā. Salīdzinot visu pratību izvērtējumu kopumā, referente secina, ka visvājākās ir politikpratības prasmes, bet visaugstākās ir kultūrpratības prasmes.

Ar darba grupas pētījuma daļas iegūto datu rezultātiem un secinājumiem savā ziņojumā “**Medijpratība**” iepazīstināja Dr. sc. comm. **Laura Ardava** kopā ar SZF Komunikācijas studiju nodaļas profesori **Vitu Zelči**. Medijpratība – tā ir prasme piekļūt medijiem, tos analizēt, vērtēt un radīt jaunus. Lai gan Latvijas Republikas Kultūras ministrija ir izstrādājusi “Latvijas mediju politikas pamatnostādnes 2016.–2020. gadam”, joprojām

pastāv problēmas, kas jārisina, jo ir nepietiekams Latvijas iedzīvotāju medijpratības līmenis, konservatīvi mediju lietošanas paradumi un eksistē divas informācijas telpas. Viens no pamatuzdevumiem situācijas uzlabošanā ir medijpratības kursu ieviešana skolās, attīstot kritiskas domāšanas spējas un popularizējot aktīvas dzīves pozīciju.

Dr. sc. soc. **Līga Rasnača** ziņojumā “**Veselībratība**” uzsvēra atšķirīgās nianse starp vispārējo un konkrēto veselībratību. Ir jāizšķir trīs veselībratības līmeņi: funkcionālais, interaktīvais un kritiskais. Valdības līmenī pieņemtie lēmumi veselības uzlabošanas sistēmā (tarifi, finansējums, elektroniskās informācijas sistēmas ieviešana, obligātā veselības apdrošināšanas sistēmas ieviešana u. c.) ir būtiski iedzīvotāju veselības saglabāšanas un dzīvildzes nodrošināšanā. L. Rasnača uzdeva retorisku jautājumu: vai valstiskā līmenī ir skaidrs darbības plāns, kā saglabāt vai uzlabot katra indivīda veselību? Autore secinājumi ir šādi: funkcionālā līmenī lielākajai daļai iedzīvotāju ir raksturīga medijpratība (masu mediji), ko aktīvi lieto ikdienā, taču pētījumā gūta atziņa arī par to, ka respondentiem ar vājām veselībratībām ir zemāki veselības rādītāji. Arī izglītības sistēmā šo prasmi attīstīšanai nav veltīts pietiekami daudz uzmanības. Iedzīvotāju izglītošanā nenoliedzami liela loma ir slimību profilakses un kontroles centram, kurā atrodama aktuāla informācija gan katram individuāli, gan profesionāļiem, ko vajadzētu izmantot ikvienam valsts iedzīvotājam.

Pētījuma noslēguma ziņojumā “**Kultūrpratīgie meistari: Latvijas iedzīvotāju kultūras kompetenču pašnovērtējums**” autore Mg. sci. soc. **Anna Leiškāne** pēc veiktā pētījuma rezultātiem apliecināja: lai gan apmēram puse no atsevišķām iedzīvotāju grupām grāmatas nelsa, bet trešdaļa neapmeklēja kultūras pasākumus vispār, turklāt daudzi uzskata, ka kultūra ir “sieviešu lieta”, kopumā kultūrpratības līmenis ir diezgan augsts.

LU SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas vadītāja Dr. philol. **Daina Pakalna** savā ziņojumā “**Kā pētīt**

LUB Krājuma izmantošanas un attīstības departamenta galvenā bibliotekāre **Gīta Rozenberga**

LUB sistēmbibliotekāre **Ilgā Rampāne**

informācijpratību?” sniedza pārskatu par informācijpratības pētniecības metodēm un pēdējos gados veiktajiem pētījumiem. Svarīgākie pētījuma jautājumi ir:

- informācijpratība un izglītības iestādes,
- vai informācijpratība ir svarīga ikvienam,
- kā pētīt pieaugušo informācijpratību, kādas metodes izvēlēties,
- nozīmīgākās publikācijas un pētījumi Latvijā par šo tēmu.

Pētījumos bieži vien tiek izmantota pašnovērtējuma metode jeb anketēšana, jo nav izstrādāts konkrēts standarts, kas atbilstu visiem iedzīvotājiem. Pētījuma pārskatā “Pārskats par tautas attīstību 2015/2016” iedzīvotāju aptaujā piedalījās 1018 respondenti – pastāvīgie Latvijas iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 74 gadiem.

Doktorante **Liene Viļuma** klātesošos informēja par konkrētu pētījumu, kurā par pētījuma objektu tika izvēlēta LU mājaslapa, lai noskaidrotu, kā lietotājs uztver tās struktūru un saturu un vai tā ir ērti izmantojama. Pētījuma rezultāti bija šādi: 39% respondentu to vērtēja negatīvi, atzīstot, ka tā ir sarežģīta, un tikai 2% novērtēja pozitīvi. 40% respondentu uzskatīja, ka jāveic pārāk daudz lieku darbību, lai atrastu nepieciešamo informāciju, un tas rada nevajadzīgu stresu.

Profesors **Viesturs Zanders** iepazīstināja ar vienīgo grāmatniecības vēsturē pārstāvēto ziņojumu – par mācību grāmatu izdošanu laika posmā no 1918. līdz 1940. gadam, kas lielā mērā saistīta ar tā laika komerciālajām un politiskajām interesēm. Par vērtīgākajām uzskatāmas A. Gulbja, Valtera un Rapas izdotās mācību grāmatas.

Pieaugot informācijpratības problēmjautājumu loka un analīzei, ir svarīgi novērtēt arī bibliotēkara kompetenču lomu un to lietošanu konkrētā situācijā, lai nodrošinātu akadēmiskas bibliotēkas pamatuzdevumu – studiju procesu un pētniecības darbu. LU Bibliotēkas Krājuma izmantošanas un attīstības departamenta galvenās bibliotekāres **Gitas Rozenbergas** ziņojumā “**Bibliotēkara kompetenču loma studiju un pētniecības veicināšanā**” akcentēti šādi jautājumi: kas nosaka kompetences; bez kuras kompetences bibliotekārs nav

bibliotekārs; kādas ir novitātes attiecībā uz kompetenču akadēmiskās bibliotēkās; kas ir nepieciešams kompetenču attīstībai? Arī iepriekš minētajos ziņojumos tika uzsvērtā informācijpratība, kas ir galvenā kompetence bibliotekāram, bet daudz augstākā un profesionālākā līmenī. Pieaugoša interese par mācīšanās vadības sistēmām jeb e-mācību vidēm, mobilo ierīču izmantošanu izziņā un studijās, jaunas iespējas zinātnes komunikācijā un pētniecības rezultātu publicēšanās sistēmās arvien vairāk ietekmē bibliotēkara darbu. Jaunās tehnoloģijas pētniekiem dod iespēju veidot jaunus sadarbības tīklus, nodrošinot zinātniskās informācijas apmaiņas atvērību un iespēju manipulēt ar lieliem datu masīviem. Izmaiņas tehnoloģisko procesu vidē notiek ļoti strauji, tāpēc ir nepieciešams sniegt palīdzību gan pētniekiem, gan institūcijām, lai mainītu ierasto, reizēm pat konservatīvo vidi.

Sekcijas otrajā apakšsekcijā “**Virtuāli – 24/7**” referātu tematu loks aptvēra vairākas aktuālas tēmas. Bijušais LU rektors profesors **Mārcis Auziņš** referātā “**Bibliometrijas “spožums un posts”**” raksturoja LU un citu Latvijas augstskolu devumu zinātnē, izmantojot bibliometriju kā pētniecības metodi. Šo metodi plaši izmanto arī citu pasaules augstskolu zinātniskā pienesuma novērtēšanā, īpaši akcentējot publikāciju daudzumu un citējāmības rādītājus starptautiski atzītās datubāzēs *Web of Science* un *Scopus*. Autors atzina, ka salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm Latvija nav vēsta uz zinātnes ražošanu, jo neveic zinātnes menedžmenta funkciju un zinātnisko publikāciju skaita ziņā ievērojami atpaliek no Lietuvas un Igaunijas. Ar nožēlu profesors secināja, ka Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija nopietni neizvērtē zinātnisko darbu, bet vairāk veic formālu procesu kontroli. Viens no svarīgākajiem uzdevumiem, lai sasniegtu *Alma Mater* zinātniskos mērķus, ir rosināt starptautisku starpinstitucionālo sadarbību un iegūtos rezultātus atspoguļot augsta līmeņa publikācijās.

LUB sistēmbibliotekāre **Ilga Rampāne** referātā “**Atvērtība izglītībā un pētniecībā**” iepazīstināja ar savas izpētes rezultātiem par atvērtās izglītības iespējām Latvijā, kas ietver resursus, rīkus, dažādus pasākumus un aktivitātes,

LUB direktora vietniece **Mārīte Saviča**

LU Filozofijas un socioloģijas institūta pētniece **Māra Zirnīte**

kuras var izmantot bez barjerām (juridiskām, finanšu un tehniskām) digitālajā vidē. Jaunās tehnoloģijas un e-vidē to pilnībā nodrošina, veicinot pieejamību un samazinot izglītības izmaksas. Atvērtie izglītības resursi ir mācīšanas, mācību apguves un pētniecības resursi, kā, piem., kursi un kursu modeļi, mācību programmas, lekcijas, mājas uzdevumi, pārbaudes darbi, laboratorijas darbi, pedagoģiskie materiāli, spēles u. c. Latvijā veidotu informācijas avotu ir ļoti maz, un tie ir grūti atrodam. LU ir pievērsusies izpratnes veidošanai par atvērto izglītību, aktualizējot šos jautājumus un piedaloties ikgadējā starptautiskā atvērtās izglītības nedēļā (<http://www.napd.lu.lv/open-education/atvertas-izglitibas-nedela/>). Savukārt Nacionālā atvērtās piekļuves dienesta tīmekļa vietnē ir apkopota informācija par atvērto izglītību, kā arī pieejamie resursi (<http://www.napd.lu.lv/open-education/>).

LUB Krājuma izmantošanas un attīstības departamenta eksperte **Daina Gavare** ziņojumā “**Sociālo mediju ietekme kā viens no bibliotēku un sabiedrības sadarbības rādītājiem e-vidē**” norādīja, cik svarīga loma ir sociālo mediju (*Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn* u. c.) izmantošanai un lietošanai augstskolu bibliotēkās ikdienas komunikācijā, nodrošinot vairākas funkcijas: informācijas un zināšanu apmaiņu, pakalpojuma kvalitāti bibliotēkā un sadarbību ar studentu kā bibliotēkas lietotāju. Iepazīstot ārzemju augstskolu bibliotēku pieredzi un statistiskos datus, tika apkopti statistiskie rādītāji par populārāko sociālo mediju (LU mājaslapas, *Facebook, Twitter*) lietošanu LU, LUB un lielākajās augstskolās Rīgā.

LUB Lietotāju apkalpošanas departamenta vadītāja **Aldona Volkova** pārskatāmi iepazīstināja ar apkopotajiem aptaujas rezultātiem par e-resursu piedāvājumu LU Bibliotēkā un to pieprasījumu LU personāla vērtējumā.

Īpaša uzmanība tika pievērsta Bibliotēkas vēsturiskā krājuma un atsevišķu kolekciju izpētei un digitalizācijai, kas ir viens no pētniecības virzieniem bibliotēkā. Šie materiāli līdz šim bija pieejami ierobežotam lietotāju lokam. Par krājuma pieejamības nodrošināšanu un saglabāšanu – digitālo kolekciju veidošanu un personāliju arhīvu digitalizāciju kā bibliotēkas radīto produktu savā referātā

LU 75. konferences Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcijas sēde Kalpaka bulv. 4

“**Latvijas Universitātes kultūrvēsturiskais mantojums digitālajās kolekcijās**” dalījās LUB Krājuma izmantošanas un attīstības departamenta eksperte **Ilga Mantiniece**. To veido, piem., arī e-repozitārijs, digitalizēti dokumenti kā konkrēti izdevumi to virtuālajā formā, lielās virtuālās izstādes, tematiski veidotās dažādu digitalizēto dokumentu kolekcijas “LU rektori” u. tml., kā arī resursu popularizēšana portāla sadaļā “Kolekcijas”. Lai sagatavotu precīzu informāciju, konkrētie digitalizējamie materiāli parasti tiek ilgi un rūpīgi apstrādāti. Arī ikgadējā izstāde “LU intelektuālie sasniegumi publikācijās” ietilpst kultūrvēsturiskā mantojuma kategorijā, nemaz nerunājot par sēriju “... mirkli līdz 100 gadiem”. Tā ir arī iespēja saglabāt savu devumu un ar to dalīties, neaizmirstot, ka tā popularizēšana ir mūsu pašu uzdevums. Liela daļa informācijas pieejama tiešsaistē (<http://www.biblioteka.lu.lv/par-biblioteku/digitalizacija/digitalas-kolekcijas/>).

LU Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas vadītāja **Gunta Jaunmuktāne** savā vēstījumā informēja par literātes Astrīdes Ivaskas mantinieku dāvinājumu 2016. gadā. LU Akadēmiskā bibliotēka saņēma Astrīdes un Ivāra Ivasku bibliotēku ar vairāk nekā 6000 vienībām, rokrakstu arhīvu, dokumentiem un fotogrāfijām. Līdz ar šo projektu ir uzsākta mantojuma izpēte, sistematizēšana un dokumentu digitalizēšana.

Savukārt ar sava pētnieciskā darba rezultātiem un līdz šim npublicētiem un nozīmīgiem dokumentiem par LU pirmo rektoru profesoru Ernestu Felsbergu, kuri visus šos gadus rūpīgi glabāti Latvijas Valsts vēstures arhīva krājumā, detalizēti iepazīstināja LUB direktores vietniece **Mārīte Saviča**. Tie būtiski papildinās līdz šim zināmos vēstures faktus par LU vēsturi.

LU Filozofijas un socioloģijas institūta pētniece **Māra Zirnīte** savā stāstījumā iepazīstināja ar Nacionālā mutvārdu vēstures krājuma dzīvesstāstu video kolekcijas tapšanas vēsturi. Video stāsti tapuši pēdējo 30 gadu laikā projektos par literātiem, kultūras darbiniekiem un citiem tautiešiem ārzemēs, kas dažādos laika posmos ir izceļojuši no Latvijas uz Vāciju, ASV, Angliju, Austrāliju, Sibīriju u. c. zemēm (<http://www.dzivesstasts.lv/lv/default.htm>).

Kaut arī konferences programma bija saturiski piesātināta un ziņojumi izvērsti, M. Zirnītes stāstītajā klātesošie jūta iekšēju emocionālu aizkustinājumu un gandarījumu par izveidoto kolekciju, tādējādi saglabājot tautas garīgās kultūras vērtības nākamajām paaudzēm. Sekcijas sēdes noslēgumā konferences dalībniekiem tika demonstrēta režisores M. Jurjānes veidota videofilma (operators Gunārs Bandēns, 1998) par spēcīga, iekšēji nesalauzta rakstura sievieti – rakstnieci Melāniju Vanagu, kura dalījās pārdomās par savu dzīvi.

Bibliotēka nemitīgi attīstās un meklē jaunas darba formas, tāpēc konferences gaitā iegūtā informācija, no dažādu struktūrvienību viedokļa raugoties, iezīmēja galvenos pamatvirzienus, kuri jāattīsta un jāpilnveido turpmāk.